

DOĞU AKDENİZ'DE DENİZ YETKİ ALANLARI VE ENERJİ KAYNAKLARI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'NİN ENERJİ GÜVENLİĞİ

Hasan Sencer PEKER* Kübra ÖZTÜRK OKTAY**
Yavuz ŞENSOY***

Öz

Dünyada artan enerji ihtiyacı ve bağımlılığı; tarihsel önemini yüzyıllardır koruyan Doğu Akdeniz'i günümüzde tekrar diplomasinin merkezine çekmeye başlamıştır. Doğu Akdeniz'de bulunan hidrokarbon rezervleri kıyıdaş devletlerin bu rezervler üzerinde arama ve yararlanma hakkı iddia etmeleri ve bu iddia edilmiş haklarını hukuki zemine oturtabilmek için ikili anlaşmalar yapmalarına sebep olmuştur. Ancak bu rezervlerden yararlanma hakkının hem Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin varlığını hem de Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasındaki ikili anlaşmayı göz ardı etmesi sebebiyle bölgede bir takım gerilimler ortaya çıkmaktadır. Kıbrıs adasının hukuki durumu da göz önünde bulundurulduğunda, rezervlerden elde edilen ekonomik değerlerin hem ada halkının ortak çıkarına sunulmaması hem de Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile anlaşmasından doğan yetki alanlarının gasp edilmesi açısından önemi bulunmaktadır.

Bu çalışmada, Doğu Akdeniz'deki tarafların iddia ettiği yetki alanları ve bu alanlardan elde edilen çıktının paylaşımı uluslararası hukuk nezdinde bir zemine oturtulmaya çalışılacaktır. Bu sebeple önce Doğu Akdeniz'deki yetki alanlarının Uluslararası Deniz Hukuku'na uygun biçimde ayrımı yapılacak olup sonrasında Kıbrıs adasının ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki konumuna değinilmiştir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin adanın tek söz sahibi ve temsilcisi gibi davranmasının uluslararası hukuka aykırılığından bahsedilecek olup olası çözüm yollarına da değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Enerji Güvenliği, Doğu Akdeniz, Deniz Yetki Alanı

TURKEY'S ENERGY SECURITY IN THE FRAMEWORK OF THE EASTERN MEDITERRANEAN SEA JURISDICTION AND ENERGY RESOURCES

Abstract

The Eastern Mediterranean, which has preserved its historical significance for centuries, has once again become the center of diplomacy due to increasing energy needs and dependence in the

* Dr. Öğr. Üyesi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Öğretim Üyesi, hasansencer.peker@pa.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9420-3647

** Polis Akademisi Yüksek Lisans Öğrencisi, kkubraoktay@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1459-173X

*** Genel Kurmay Başkanlığı, Polis Akademisi Yüksek Lisans Öğrencisi, sensoyyavuz@gmail.com, https://orcid.org/0000-0002-3333-2293

world. The hydrocarbon reserves in the Eastern Mediterranean have led the riparian states to claim the right to seek and exploit these reserves and to make bilateral agreements to put these alleged rights on a legal basis. However, that the right to benefit from these reserves ignores both the existence of Northern Cyprus Turkish Republic and bilateral agreements between Turkey and the Turkish Republic of Northern Cyprus has caused a series of tensions in the regions. Considering the legal situation of the island of Cyprus, economic values obtained from reserves have significance in terms of not presenting in the common interest of the people of the island and entrenching upon Turkey's jurisdiction arising from the agreement with the Turkish Republic of Northern Cyprus.

In this study, it will be tried to explain the fields of jurisdiction claimed by the parties in the Eastern Mediterranean and the sharing of the output from these fields on the basis of international law. Therefore, firstly the jurisdiction of the Eastern Mediterranean has been differentiated according to the International Maritime Law and then It has been referred to the location in the eastern Mediterranean island of Cyprus and Turkey. It has been mentioned that the Greek Cypriot Administration's acting as the sole spokesperson and representative of the island is contrary to international law, and then the possible solutions have been addressed.

Keywords: Energy Security, East Mediterranean, Maritime Jurisdiction Area

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, Doğu Akdeniz'deki zengin hidrokarbon rezervlerinin keşfedilmesinin ardından Türkiye için enerji güvenliğinin tanımlanması ve analiz edilmesidir.

Bugüne kadar yapılan çalışmalarda; Amerika Birleşik Devletleri önderliğindeki bir askerî operasyondan, Türkiye ve Kıbrıs arasındaki meseleye, Türkiye-İsrail ilişkilerinin gelişiminden, münhasır ekonomik bölge anlaşmalarına kadar uzanan bir yelpazede bölge kaynaklarının ekonomiye kazandırılmasına yönelik çözümler aranmıştır.

Her bir çalışma Doğu Akdeniz'deki kıyı ülkeleri ile ilgili belirli bakış açılarından yapılmıştır. Türkiye açısından güvenlik odaklı bir çalışma ise bulunmamaktadır. Bölgedeki kıyı ülkelerinin güvenlik konusunda istikrar sorunları olduğundan, Türkiye hidrokarbon kaynaklarının bölge ekonomilerine kazandırılması ve hatta bütün taraflar için barışa hizmet etmesi açısından da istikrarlı ve gelecek vaat eden bir ülke olarak görülebilir.

Çalışmada öncelikle uluslararası deniz hukukunda bulunan ve Doğu Akdeniz'in doğal kaynaklarının işletilme haklarının belirlenmesinde referans olarak kullanılan kavramlar açıklanmıştır. Daha sonra Doğu Akdeniz'deki doğal gaz rezervlerine ilişkin bilgiler verilmiş ve yetki alanları incelenmiştir. Son olarak ise Türkiye'nin paylaşım planları hakkında bilgi verilerek hem ekonomik hem de güvenlik perspektiflerinden çözüm önerileri sunulmuştur.

1. DENİZ ALANLARININ HUKUKİ STATÜSÜ

Deniz alanlarının hukuki bir statüye kavuşturulmasına konusunda atılan ilk somut adım 28 Nisan 1958 tarihinde düzenlenen Cenevre Deniz Hukuku Konferansı'dır. Cenevre'de gerçekleştirilen I. Deniz Hukuku Konferansı sonucunda, "Karasuları ve Bitişik Bölge Konvansiyonu", "Açık Deniz Konvansiyonu", "Kıta Sahanlığı Konvansiyonu" ve "Balıkçılık ve Açık Denizlerin Canlı Kaynaklarının Korunmasına Dair Konvansiyon" kabul edilmiştir (Acer ve Kaya, 2018: 148).

I. Deniz Hukuku Konferansı'nda "karasuları" ve "balıkçılık" özelinde pek çok konunun çözüme kavuşturulamaması sebebiyle 1960 yılında II. Deniz Hukuku Konferansı toplanmış ancak herhangi bir çözüm bulunamadan Konferans dağılmıştır (Pazarcı, 2015: 255).

1973 yılında görüşmeleri başlayan III. Deniz Hukuku Konferansı 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ile sona ermiştir. Anlaşma, 1994 yılında kabul edilip 1996 yılında yürürlüğe girerek literatüre "Münhasır Ekonomik Bölge", "Arkeolojik Bitişik Bölge", 'Deniz Hukuku Mahkemesi' gibi kavramları getirmiştir (Pazarcı, 2015: 256).

1.1. Karasuları

Ortaya çıkışı itibarıyla yetki alanları içerisinde en eski geçmişe sahip alan karasularıdır. Gelgit zamanlarındaki en düşük su seviyesinden başlayarak esas hattan itibaren 6-12 mil arasından kabul edilen genişlikteki sular karasuları olup devletin ülkesel egemenliği altında bulunan alanlardır (Pazarcı, 2015: 262). Zaman içerisinde mesafe olarak değişikliğe uğramakla birlikte 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ile kesinleştirilmiş olup Sözleşmenin "Karasuları ve Bitişik Bölge" başlıklı bölümünün 3. maddesinde; "Her devlet karasularının genişliğini tespit etme hakkına sahiptir; bu genişlik işbu Sözleşmeye göre tespit edilen esas hatlardan itibaren 12 deniz milini geçemez." şeklinde hükme bağlanmıştır. Birleşmiş Milletler sözleşme ile devletlere 12 mile kadar karasularına sahip olma ve bu karasuları üzerinde egemenlik yetkisini kullanabilme hakkını tanımıştır. Ancak Sözleşmenin 300. maddesine göre "Taraf Devletler işbu sözleşme hükümleri uyarınca üstlendikleri yükümlülükleri iyi niyetle yerine getirmeli ve işbu sözleşmede tanınan hakları, yetkileri ve serbestileri hakkın kötüye kullanılmasını oluşturmamaya biçimde kullanmalıdırlar." (Birleşmiş Milletler, 2001: ss.2-42). Yani karasularının 12 mil olarak belirlenmesi devletin mutlak ve kesin bir hakkı olmayıp yetki alanının bir başka devlet ile çakışması durumunda hakkaniyet ilkesi dâhilinde belirlenmesi gerektiği gerek sözleşme metninde gerekse Uluslararası Adalet Divanı'nın İngiltere ve Norveç arasındaki Balıkçılık Davası'na

ilişkin 1951 tarihli kararında ve İngiltere ve İzlanda arasındaki Balıkçılık Davası'na ilişkin 1974 yılındaki kararında belirtilmiştir. Söz konusu kararlar, deniz alanlarının sınırlandırılmasının sadece kıyı ülkesinin yalnızca kendi iradesine bağlı olmadığını ve 3. taraflar bakımından doğurduğu sonuçlar sebebiyle uluslararası hukuku da ilgilendirdiğini hükme bağlamıştır (Pazarcı, 2015: 262).

1.2. Bitişik Bölge

Karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren en fazla 24 mil genişliğinde bir alan olan bitişik bölge karasularının en çok 12 mil genişlikte olması durumunda en fazla 12 mil olarak hesaplanabilecektir. Bir devletin Bitişik Bölge'ye sahip olabilmesi ilana bağlı bir durumdur. Teamül olarak sadece su tabakası üzerinde yetkiler veren bitişik bölge ilanı gümrük, maliye, sağlık ve göç konularında kıyı devlete yetkiler verebilmektedir (Balcıoğlu, 2016: 5).

1.3. Kıta Sahanelığı

Özü itibarıyla jeolojik bir kavram olan kıta sahanlığı bir kara ülkesinin denizin altında uzanan doğal parçalarına verilen isimdir (Acer ve Kaya, 2011: s. 211). 1958 Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi'ne göre kıta sahanlığı deniz yüzeyi ile deniz tabanı arasındaki derinliğin 200 metre olduğu alandır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, kıta sahanlığının deniz derinliğinin 200 metre olduğu noktaya kadar esas alınmasıdır. Karasuları veya bitişik bölgedeki gibi esas hat değil deniz derinliği baz alınmaktadır.

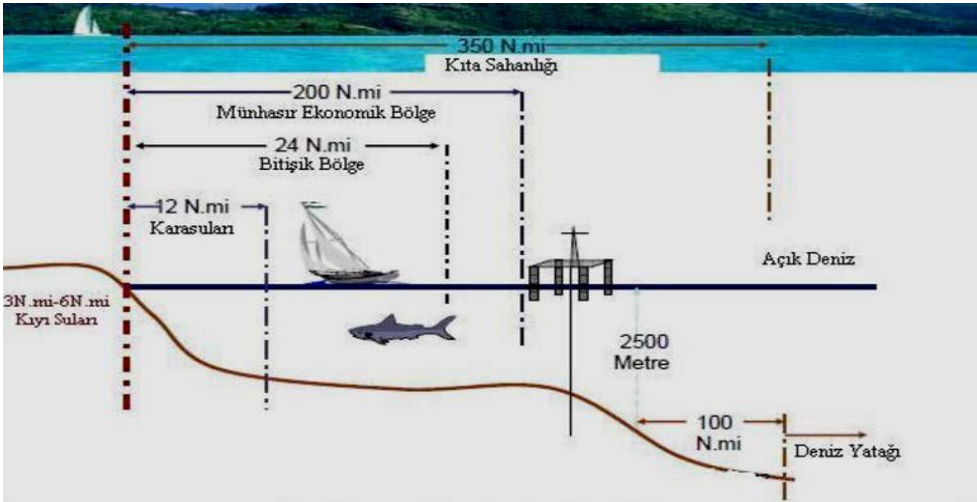
Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi'ne göre, kıyı devletinin, derinliğin 200 metreden fazla olduğu alanlardaki doğal kaynakları işletebilmesi durumunda söz konusu derinliğin değil işletilebilme ölçütünün temel alınabileceği belirtilmiştir (Acer ve Kaya, 2018: s. 170). Ancak, hem doğal uzantının 200 mili geçtiği durumda hem de işletilebilme ölçütünün baz alındığı durumda kıta sahanlığı toplamda 350 milden ya da 2500 m eş derinlik çizgisinden itibaren 100 milden fazla olamayacaktır (Balcıoğlu, 2016: 10).

Kıta Sahanelığı kavramının sınırlarının belirlenmesine katkıda bulunan bir başka kaynak da Uluslararası Adalet Divanı kararlarıdır. Divan'ın 1696 yılında Hollanda, Danimarka ve Federal Almanya arasındaki Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davaları kararında, kıta sahanlığı kavramının temelinde, kıyı devletinin ülkesinin denizin altındaki doğal uzantısı olma koşulu yatmaktadır (Pazarcı, 2015: 283).

III. Deniz Hukuku Konferansı sonunda ortaya çıkan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 76. Maddesine göre, "Sahildar bir devletin kıta sahanlığı, karasularının ötesinde kıta kenarının dış eşğine kadar veya bu eşik daha az bir

mesafede ise, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili mesafeye olan kısımda, bu devletin kara ülkesinin doğal uzantısının bütünündeki denizaltı alanlarının deniz yatağı ve toprak altlarını içerir. “ tanımı yapılmıştır. Sözleşmenin 77 ve 82. maddesine göre ise, kıyı devleti kıta sahanlığı yetki alanındaki doğal kaynaklar üzerinde münhasıran egemenlik haklarını kullanabilir (Birleşmiş Milletler, 2011: ss.26-28). Sözleşmeye göre, kıta sahanlığı kıyı devletinin doğal olarak sahip olduğu yetki alanıdır; bu yetki alanında doğal kaynakları araştırma ve işletme ve bu amaçla yapay ada ve tesis kurma hakkına sahiptir (Balcıoğlu, 2016: 12). Kıyı devleti herhangi bir ilana gerek duyulmaksızın bu haklardan yararlanabilir. Bu durum, Uluslararası Adalet Divanı'nın 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları kararında da belirtilmiş olup, kıyı devletinin Kıta sahanlığı üzerindeki haklarının *ipso facto* (fiilen) ve *ab initio* (başlangıçtan beri) olduğu hükme bağlanmıştır (Pazarıcı, 2015: 284). Yani bir devletin kıta sahanlığı, onun bu yetki alanını ilanından bağımsız olarak en tabii hakkı ve ayrılmaz bir parçası konumundadır.

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 83. Maddesinde sahilleri bitişik ve karşı karşıya bulunan devletlerin kıta sahanlığının belirlenmesinde hakkaniyete uygun olarak ve bir anlaşma ile sınırların belirlenmesi gerekliliğini belirtmiştir. Gerek mahkeme kararlarında gerekse fiili durumlarda da kıta sahanlığı sınırlarının *ex aequo et bono* (hakça ilkeler) gereğince saptanması gerektiği belirtilmiş olup bu hakça ilkeler genellikle jeolojik öğeler, coğrafi bölgeler, bölgede saptanmış başka sınırların varlığı, devletin yaşamsal çıkarları, bölgede ortak petrol yatağı varlığı ve tarihsel hakların varlığı olarak ifade edilmiştir (Pazarıcı, 2015: 286).

Şekil-1. Deniz Yetki Alanları (Balcıoğlu, 2016: 19).

1.4. Münhasır Ekonomik Bölge

Münhasır Ekonomik Bölge, bir kıyı devletinin karasuları esas çizgisinden başlayarak 200 mile kadar varan ve karasuları dışında kalan su tabakası ile deniz yatağı ve onun toprak altında bu kıyı devletine münhasır haklar ve yetkiler tanınan deniz alanıdır (Pazarıcı, 2015: 286). Buradaki tanımdan yola çıkarak, söz konusu yetki alanının esas çizgiden itibaren en fazla 200 mile kadar uzanabilen ve karasuları bittiği noktadan başlayan bir bölge olduğu yorumuna varılabilir. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi kapsamında kabul edilen münhasır ekonomik bölge alanı özel bir hukuki rejime tabi olup bölge üzerinde hem kıyı devletinin hem de diğer devletlerin hak ve yetkilerinin bulunduğu sözleşmenin V. bölümünde düzenlenmiştir.

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, Münhasır Ekonomik Bölgedeki kıyı devletinin hak ve yetkilerini 56. Madde kapsamında düzenleyerek kıyı devletine deniz yatağı üzerindeki sulara, deniz yatağında ve toprak altındaki canlı ve cansız doğal kaynaklar üzerinde araştırma, işletim, muhafaza ve yönetim hakkı vermektedir. Ancak Sözleşme yine aynı maddede, bu hak ve yetki kullanımında, diğer devletlerin hak ve yükümlülüklerine gereken özenin gösterilmesine de dikkat çekmiştir. Ayrıca Sözleşme diğer devletlerin hak ve yetkilerini 58. Madde kapsamında düzenleyerek, kıyıdaş devletin ilan etmiş olduğu Münhasır Ekonomik Bölge üzerinde 3. taraflara seyrüsefer serbestisi ve uçuş serbestisi ile denizaltı kabloları ve petrol boruları döşeme yetkisi bırakmıştır (Birleşmiş Milletler, 2001: 18).

Hem kıta sahanlığının hem de Münhasır Ekonomik Bölge'nin esas hattan itibaren 200 mil mesafeye uzanması sebebiyle çakışan alanlar olabilmekte ve bu bölgeler kavramsal açıdan da karıştırılabilmektedirler. Ancak aralarında çok önemli bir fark vardır: Kıta sahanlığı, coğrafi olarak kıyı ülkesinin parçası olan ve dolayısıyla kıyı ülkesinin doğal ve ayrılmaz egemenlik alanı içerisinde yer alan ve gerektiğinde 350 mile kadar genişleyebilen bir bölgedir. Münhasır Ekonomik Bölge ise, hak ve yetkilerin ilana bağlı olduğu ve en fazla 200 mil genişliğinde bulunan, kıyı devletinin egemenliği altında olmayan ama sadece doğal kaynaklar Münhasır Ekonomik Bölge konusunda münhasır yetkilerin verildiği bir alandır. Sonuç olarak, kıta sahanlığında hak kendiliğinden var olup egemenlik ilkesinin ayrılmaz bir parçası iken Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ilana dayanan ve kıyı devletine belirli bir derinliğe kadar yetki tanıyan bir alandır.

1.5. Türkiye’nin Deniz Yetki Alanları

Türkiye’nin karasuları genişliği Ege Denizi’nde 6 mil, Karadeniz ve Akdeniz’de 12 mildir. Karadeniz’de kıta sahanlığının belirlenmesine dair ilk anlaşma Türkiye ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği arasında 23 Haziran 1978’de Moskova’da imzalanan Ukrayna, Rusya Federasyonu ve Gürcistan’ın sonrasında halef olduğu “Karadeniz’de Kıta Sahanlığı Sınırlandırması” anlaşmasıdır. Daha sonra bu anlaşmaya yapılan ekler ile kıta sahanlığı sınırının aynı zamanda Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi sınırı olarak da kabul edilmesine karar verilmiştir (Birleşmiş Milletler, 2001: ss. 22-23). Ancak Türkiye, Ege ve de Akdeniz’de diğer kıyıdaş devletlerle kıta sahanlığı oluşturabilmiş değildir. Ayrıca Türkiye’nin ne 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi’ne ne de 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’ne taraf olduğunu belirtmek gerekmektedir.

2. DOĞU AKDENİZ’DEKİ YETKİ ALANLARI VE TÜRKİYE

Türkiye açısından bakıldığında, Kıbrıs Adası tarih boyunca Türkiye’nin ulusal çıkarları arasında yer alan ve mutlak suretle kontrol altında tutulması gereken bir bölgedir (Kedikli ve Çalağan, 2017: 55). Doğu Akdeniz’deki yetki alanları uyumsuzlukları büyük ölçüde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin bölge ülkelerle yapmış olduğu münhasır ekonomik bölge anlaşmalarından ve Türkiye’nin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge haklarını çiğnemesinden ortaya çıkmıştır.

Şekil-2. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin İddia Ettiği Yetki Alanları (Ademides, Christou, 2015).

Şekil 2, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan'ın ilan etmiş olduğu deniz yetki alanlarını göstermektedir. Bu iddiaya göre Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Kıbrıs adasının tamamının temsilcisidir ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bölgedeki uluslararası hukuktan doğan hakları yok sayılmaktadır. Ayrıca yine Yunanistan tarafından, Türkiye'nin güneybatı kıyılarından kaynaklanan deniz yetki alanları da gasp edilmekte ve Türkiye güneybatıda karaya hapsedilmeye çalışılmaktadır. Tabii ki bu sorunun temelinde; özel anlaşmaların olmadığı normal şartlarda Türkiye'ye ait olması gereken adaların Yunanistan'a ait olmasının yarattığı tartışma bulunmaktadır.

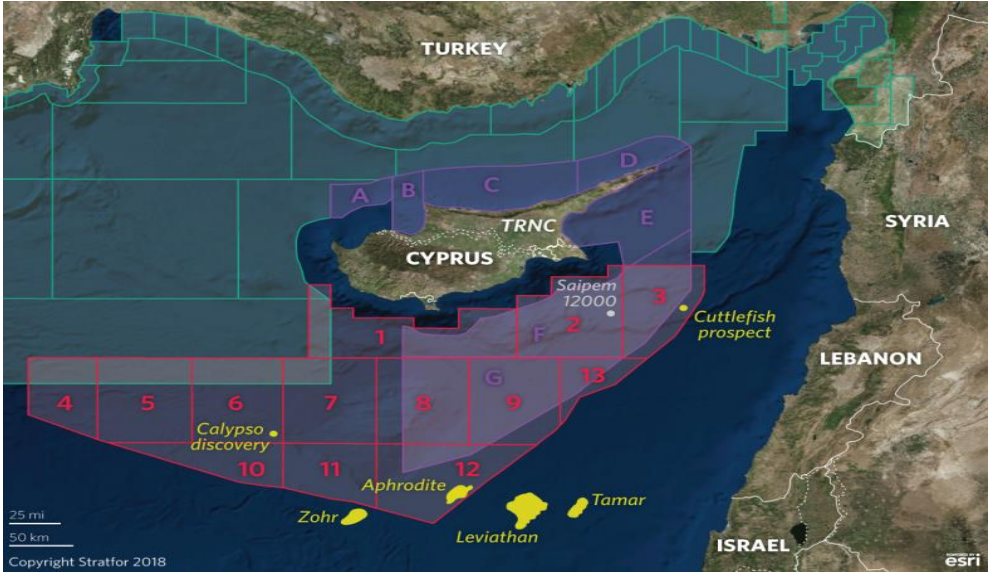

Şekil-3. Türkiye'nin İddia Ettiği Münhasır Ekonomik Bölge (Başeren, 2013).

Türkiye Cumhuriyeti ise, Yunanistan'a ait adaların münhasır ekonomik bölgeye bir etkisi olmaması gerektiğinden, yani özel anlaşmalarla adaların Yunanistan'a bırakılmadığı varsayımı altında iddiasını ortaya koymaktadır. Şekil 3'e göre Türkiye Cumhuriyeti'nin münhasır ekonomik bölgesi Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan ile değil, Mısır ile ortaktır sınıra sahiptir.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Türkiye dışında, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti de münhasır ekonomik bölge ilan ederek yetki alanlarını belirlemiştir. Türkiye'nin de tanıdığı bu münhasır ekonomik bölge tanımı, Kıbrıs adasının her iki devlet tarafından temsil edilmesi gerektiği varsayımına dayalıdır.

Şekil-4. Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Ortak Münhasır Ekonomik Bölge İddiası (Stratfor, 2018).

Şekil-4, hem Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Rum Yönetimi'nin hem de Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin münhasır ekonomik bölge iddialarını göstermektedir. Buna göre Kıbrıs Adası'nın güneyindeki 1, 2, 3, 8, 9, 12 ve 13 numaralı parsellerde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, 1, 4, 5, 6 ve 7 numaralı parsellerde ise Türkiye ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi hak iddia etmektedir. Dolayısıyla bu bölgelerde keşfedilecek petrol veya doğal gaz rezervlerinin işletme hakları konusunda uluslararası tartışmalar yaşanması kaçınılmazdır.

Türkiye, yaklaşık 1.800 km uzunluğundaki kıyı şeridi ve uluslararası hukuka uygun olarak Doğu Akdeniz bölgesinde hem ekonomi hem de güvenlik açısından doğrudan çıkarları olan bir devlettir.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi yapmış olduğu münhasır ekonomik bölge anlaşmalarının Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği nezdindeki kodifikasyonu ile eylemlerini meşrulaştırdığını zannetmektedir. Ancak Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin yapmış olduğu münhasır ekonomik bölge anlaşmaları ve vermiş olduğu arama ruhsatları iki sebepten uluslararası hukuka uygun değildir: Birincisi, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Kıbrıs adasının tamamını temsil etmemektedir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, yapmış olduğu münhasır ekonomik bölge ilanının adanın kendisine ait olan güney bölümünü ilgilendirdiğini savunsa da adanın diğer bölümünde egemenlik hakları bulunan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin

haklarını yok saymaktadır. Kıbrıs adasının yetki alanları içerisinde, ada üzerindeki her bir bireyin, enerji kaynağının adanın ne tarafında bulunduğuna ve işlendiğine bakılmaksızın hakkı saklıdır. İkinci olarak da uluslararası hukuka göre, kapalı ya da yarı kapalı denizlere kıyısı olan devletler haklarını kullanıp yükümlülüklerini yerine getirirken birbirleri ile iş birliği yapmak mecburiyetindedirler. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, ilan ettiği münhasır ekonomik bölge alanında ne Türkiye'nin ne de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bilgi ve onayına başvurmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin yapmış olduğu her münhasır ekonomik bölge anlaşmasında, söz konusu anlaşmalarının uluslararası hukuka aykırılığı ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin adanın bütününi temsil etmediğini defaten dile getirmiştir.

3. DOĞU AKDENİZ'DEKİ PETROL VE DOĞAL GAZ REZERVLERİ

Doğu Akdeniz havzası coğrafi olarak üç büyük kıtayı birleştiren, Doğu ve Batı arasındaki ticaret yollarının ana merkezi olan ve Karadeniz'e kıyısı bulunan devletlerin açık denizlere geçişine imkân veren tek bölgedir. Ortadoğu petrollerine yakınlığı ve Kıbrıs adasının tarihsel ve stratejik önemi, bölgeye kayıtsız kalmayı hâlihazırda imkânsız hale getirmektedir. Bölgenin tarihsel geçmişine bakıldığında;

- İngiltere'nin 93 Harbi'nden (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı) bu yana Kıbrıs adasında varlığını devam ettirmesi ve gerektiğinde adayı üs olarak kullanması,
- ABD'nin İncirlik (Adana), Suda (Girit) ve Gaeta (İtalya)'da askeri üslerinin bulunması,
- Rusya'nın Suriye Savaşı'nı fırsata çevirerek Tartus'a kalıcı yerleşimi,

bölgenin gittikçe artan önemine sadece birer örnektir (Yaycı, 2012: 6). Bölgenin coğrafi ve tarihsel önemine ek olarak, dünya ticaretinin geçişkenliğini sağlaması, enerji taşımacılığı, Ortadoğu ve Afrika'nın Avrupa'ya açılan kapısı olması dolayısıyla hem savaş durumunun hem de barış düzeninin kontrol edilebileceği bir alan yaratması da bölge üzerindeki ilgiyi her daim canlı tutmaktadır. Ancak bölgeyi son zamanlarda daha da önemli hale getiren son gelişme Birleşik Devletler Jeolojik Araştırma Merkezinin doğal gaz ve petrol rezervleri ile ilgili 2010 yılındaki çalışmasıdır.

Birleşik Devletler Jeolojik Araştırmalar Merkezi'nin 2010 yılında yayınlandığı iki farklı rapor Doğu Akdeniz rezervleri konusunda bir literatür oluşturulmasında önemli veriler sunmaktadır. Levant Havzası'nda 3,46 trilyon metreküp doğalgaz ve 1,68 milyar varil petrol, Nil Deltası Havzası'nda yaklaşık 6,32 trilyon metreküp doğalgaz ve 1,76 milyar varil petrol rezervi olabileceği ifade edilmiştir. Rakamlar olasılık hesapları üzerinde yapıldığından net olmamakla birlikte, bölge ülkelerinden özellikle Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve İsrail'in düşük nüfusları, sıcak iklimleri ve nispeten düşük doğal gaz talepleri dikkate alındığında, bu

rezervler ülke ekonomileri açısından oldukça önemlidir. Bununla beraber çok sayıda farklı rezerv iddiası da bulunmaktadır. Henüz ciddi miktarda gaz üretimi başlamadığından, bu rezervlerin tam olarak bilinmesi mümkün değildir. Ayrıca rezerv sahibi ülkelerin pazarlık güçlerini arttırmak amacıyla rezerv tahminlerini abartılı açıkladıklarının da bilinmesi gerekmektedir.¹

Tablo-1. ABD Jeoloji Derneği'nin Araştırması'na Göre Levant Havzası'nın Hidrokarbon Potansiyeli, (United States Geology Survey, 2010a).

	PETROL (Milyon Varil)				DOĞAL GAZ (Milyar m ³)			
	F95	F50	F5	Medyan	F95	F50	F5	Medyan
Kuzey	148	460	1.242	548	924,3	2.117,5	4.307,9	2.306,0
Güney	57	217	752	284	436,8	915,5	1.769,8	984,7
Kara/Kıyı	278	763	1.765	857	57,14	155,8	362,3	175,4
Toplam	483	1.440	3.759	1.689	1.418,3	3.188,8	6.440,1	3.465,6

Tablo-1, Lübnan, Filistin, İsrail, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti münhasır ekonomik bölgesine ait sulardaki hidrokarbon potansiyelini göstermektedir. Her ne kadar Levant Havzası'nın toplam potansiyeli bölge ülkeleri için kayda değer olsa da Kıbrıs adası ve dolayısıyla Türkiye'nin anlaşmalar sebebiyle sahip olduğu haklar bölgenin tamamını kapsamamaktadır.

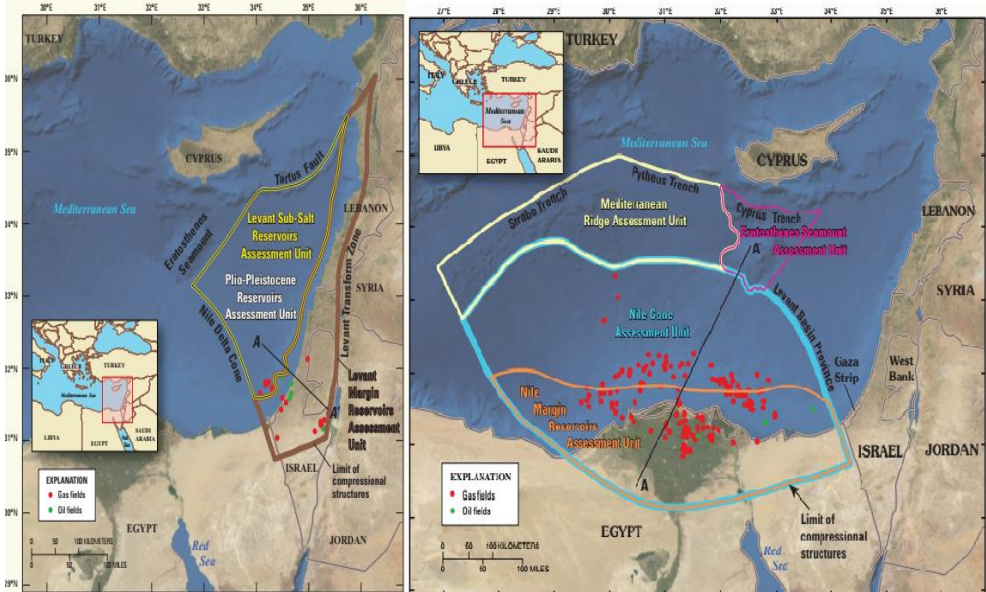
Şekil 5'te Levant Havzası dağılımını gösteren soldaki haritada, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Türkiye'nin münhasır ekonomik bölgesi sınırlarında kalan potansiyel rezerv alanı yalnızca araştırılan sahanın kuzey alanıdır. Bu bölgedeki rezervin ise 548 milyon varil ham petrol ve 2,3 trilyon metreküp doğal gaz olduğu tahmin edilmektedir. Ancak bu rezervin ağırlıklı olarak hangi ülkelerin münhasır ekonomik bölgesinde kaldığı henüz belli değildir? Örneğin yine Şekil 4'te görülen Zohr, Aphrodite, Leviathan ve Tamar sahaları Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilan ettiği münhasır ekonomik bölge sınırlarının dışında kalmaktadır.

¹ Doğal kaynak rezerv tahminlerinde ters birikimli dağılım kullanılmaktadır. Yani F95, belirtilen miktardan daha fazla rezerv olma ihtimalinin % 95 olduğunu ifade ederken, F5 ise belirtilen rezerv miktarından daha fazla rezerv bulunma ihtimalinin %5 olduğu anlamına gelmektedir. Yani herhangi bir kesinlik söz konusu değildir. Her iki durumda da daha fazla veya daha az rezerv olabilir.

Tablo-2. ABD Jeoloji Derneği'nin Araştırması'na Göre Nil Deltası Havzası'nın (Mısır) Hidrokarbon Potansiyeli, (United States Geology Survey, 2010b).

	PETROL (Milyon Varil)				DOĞAL GAZ (Milyar m ³)			
	F95	F50	F5	Medyan	F95	F50	F5	Medyan
Nil Sınırı	449	1.150	2.600	1.288	12,76	40,35	91,65	45,22
Nil Deltası	42	256	1.666	475	2.582,47	5.601,64	11.631,51	6.152,69
Toplam	491	1.406	4.266	1.763	2.622,14	5.730,41	12.059,31	6.320,55

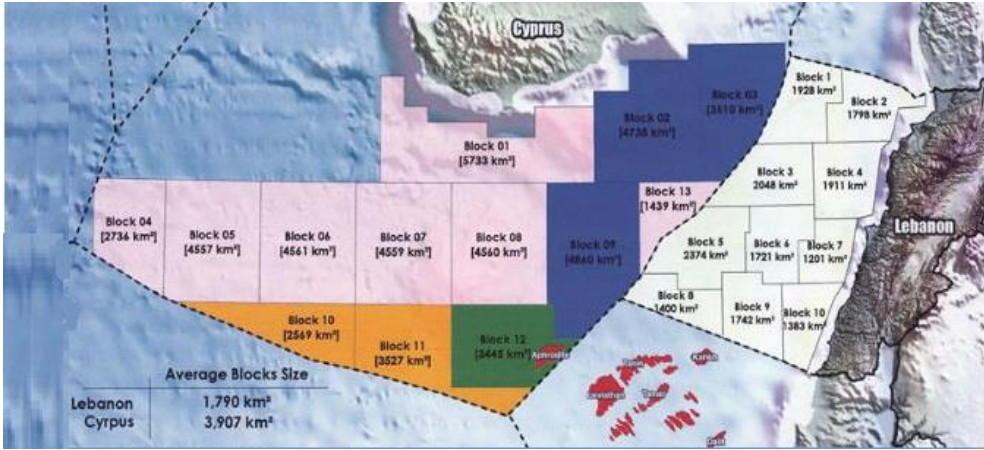
Tablo-2'de Nil Deltası ve çevresine ait rezerv tahminleri bulunmaktadır. Türkiye'nin ilan ettiği münhasır ekonomik bölgenin kapsadığı alan ile ilgili bir çalışma yoktur. Şekil 5'in sağdaki panelinde üst kısımda bulunan iki bölge ile ilgili bir değerlendirme bulunmamaktadır. Dolayısıyla tahminler yalnızca Mısır'a ait bölgeleri içermektedir.

Şekil-5. Levant Denizi Petrol ve Doğal Gaz Sahaları, (USGS, 2010a, 2010b)

Rakamlar net olmasa dahi, bu büyüklükte ve değerdeki rezervler üzerinde tartışmalı hak iddialarının olmaması mümkün değildir. Zira var olduğu düşünülen/iddia edilen rezervler bölgeye kıyıdaş ülkelerin (İsrail, Mısır, Lübnan, Suriye, Türkiye) ve Türkiye’nin hukuken tanımadığı Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin ve Türkiye dışında hukuken tanınmayan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin uluslararası hukuka uygun olarak ortak bir çözümde buluşmasını gerektirmektedir. Ancak Doğu Akdeniz’de yetki alanlarının paylaşımında yaşanan anlaşmazlıklar hem olası çözüm senaryolarını daha da imkânsız kılmakta hem de yeni sorun alanları oluşturmaktadır.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi; Mısır ile 17 Şubat 2003’te, Lübnan ile 17 Ocak 2007’de ve en son 17 Aralık 2010’da İsrail ile Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi anlaşması yapmıştır. Rum tarafı, 26 Ocak 2007 tarihinde çıkarmış olduğu bir yasa ile petrol ve doğal gaz arama amaçlı 13 adet ruhsat sahası ilan etmiştir.

Şekil-6. Kıbrıs’ın Güneyindeki Rezerv Sahaları (Ayoub, 2017)

Bu sahalarda petrol ve doğal gaz arama faaliyetlerinde 2, 3 ve 9. alanlarda İtalyan ENI ve Güney Kore’den KOGAS’a, 10 ve 11. parselde Fransız TOTAL ve Rus NOVATEK’e, 12. Parsel ise ABD’li enerji şirketi NOBLE Energy’e ruhsat verilmiştir. Ancak 9. parsel İsrail ve Lübnan arasında yetki uyuşmazlığı konusunda ihtilafli bir bölgedir. Ayrıca 1, 4, 5, 6, 7, 8, 9 ve 13. parseller hâlihazırda hem Türkiye ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasında hem de İsrail ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasında münhasır ekonomik bölge kapsamında anlaşmazlıkların yaşandığı alanlardır.

4. TÜRKİYE’NİN ENERJİ GÜVENLİĞİ VE ÇÖZÜM

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, 17 Ocak 2007 tarihinde Lübnan ile imzalamış olduğu münhasır ekonomik bölge anlaşmasından sonra 26 Ocak 2007’de Mısır ve Lübnan ile yapmış olduğu anlaşmalarda ilan ettiği münhasır ekonomik bölge içinde 13 adet petrol arama ruhsat sahası ilan etmiştir. Konuya ilişkin olarak Türk Dışişleri Bakanlığı’na yapılan açıklamada, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin adada tek başına söz sahibi olmadığı, ada üzerinde Kıbrıs Türklerinin de hak ve yetkileri olduğunu, dolayısıyla ada üzerine atılacak adımlar konusunda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin de söz sahibi olması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca bu durumun adadaki çözümsüzlüğü daha da çıkmaza soktuğu vurgulanmıştır. Rum Yönetimince ilan edilen parsellerin Türk kıta sahanlığının ihlali olduğu ifade edilerek verilen arama ruhsatlarının Türkiye Cumhuriyetince bir hükmü olmadığı ve Türkiye’nin ihlal edilen yetki alanlarında hak ve çıkarlarını korumaktan geri durmayacağı bildirilmiştir. Türk Dışişleri bu açıklamada, vermiş olduğu koordinatlar ile Türk kıta sahanlığını da ilan etmiş bulunmaktadır (Başeren, 2018).

Burada dikkat edilmesi gereken, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin bu duruma herhangi bir itirazı olmadığı gibi Uluslararası Adalet Divanı nezdinde bir girişimi de olmamıştır. Dolayısıyla, aslında, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin 1974 tarihli kıta sahanlığını ilanını Türkiye tarafından zımnî olarak kabul görmüş sayması kendisinin de bu durumda Türkiye’nin kıta sahanlığını zımnî kabul ettiğine işaret etmektedir. Görülüyor ki, Türkiye egemenlik haklarını korumakla birlikte konunun uluslararası hukuk düzleminde çözülmesini istemektedir. Ancak Türkiye’nin sorunları hukuk dâhilinde çözüme çabalarına rağmen Güney Kıbrıs Rum Yönetimi parsellediği bu alanların arama ruhsatları için ihaleler açmıştır.

Türkiye bu duruma, uluslararası hukuk sınırları içerisinde kalmaya çalışarak Doğu Akdeniz’deki hak ve menfaatlerini koruyacağını da göstermek açısından deniz tatbikatları yaparak tepki göstermiş ve 9 Ağustos 2007 tarihinde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı’na arama izni ve ruhsat verdiğini Resmi Gazete’de ilan etmiştir (Başeren, 2018). Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin 2011 yılında sondaj faaliyetlerine başlaması üzerine ise Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında Kıta Sahanlığını Sınırlandırma Anlaşması yapılmıştır.

Gerek Türkiye Cumhuriyeti gerekse Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından ortaya çıkarılan sorunu uluslararası hukuk ilkelerine uygun ve adada çözümü destekleyen bir temelde ele almaktadır. Türkiye konunun ortaya çıkışından beri bu konuda tarafını ve ne istemediğini defalarca dile getirmektedir. Yani Doğu Akdeniz’in Türkiye için önemi, başlangıç noktasında deniz yetki alanlarının uluslararası hukuka göre paylaşılması ve egemenlik alanlarının ihlal edilmemesi iken sonrasında çıkarılan bu enerjinin nasıl ve nereden taşınacağı da aynı ölçüde önem arz etmektedir.

Doğu Akdeniz enerji rezervleri, dünyanın enerji krizine çözüm bulacak miktarda olmamakla birlikte kıyı ülkelerinin (ülkelerin ekonomik durumları da dikkate alındığında) ihtiyacını karşılayabilecek ve sonrasında ihraç edilebilecek düzeydedir. Mevcut enerji miktarı, Doğu Akdeniz’deki düşük nüfuslu ülkeler açısından dengeleri değiştirmesinin yanında birlikte Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti üzerinde etkin bir güç olabilmesini sağlayabilir.

Doğu Akdeniz’deki hidrokarbon kaynaklarının bir kısmı Türk kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge içerisinde bulunmaktadır. Buna ek olarak gelişmiş ülkelerin enerji şirketlerinin tartışmalı deniz sahalarındaki arama yapımları da eklendiğinde Türkiye için güvenlik sorunu ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki, uluslararası şirketler bu bölgelerde arama yaptıklarında arkalarında kendi devletlerinin gücü ile gelmektedirler. Bu da Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin Doğu Akdeniz’de daha da yalnızlaşmasına sebep olabilir.

Türkiye’nin uluslararası hukuk ile sahip olduğu haklara rağmen Güney Kıbrıs Rum Yönetimi deniz alanlarını Mısır, İsrail ve Lübnan ile anlaşmış oldukları çizgiye göre ve tek taraflı olarak tasarlamıştır. Bu durumda Türkiye Cumhuriyeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin sahip olduğu haklar ve çıkarlar göz ardı edilmektedir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin bu tek taraflı girişimi Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve Rusya Federasyonu tarafından desteklenmiştir. Yunanistan ise Mısır, Libya ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile anlaşmaları yapmaya çalışarak Doğu Akdeniz’i ağırlıklı olarak kendi kontrolünde tutmaya çalışmaktadır.

Bu gelişmelere istinaden, Türk Deniz Kuvvetleri 1 Nisan 2006 yılından itibaren Akdeniz Kalkanı Harekâtı’nı icra etmektedir. Akdeniz Kalkanı Harekâtı kapsamında;

- “Doğu Akdeniz’de Türkiye adına faaliyet icra eden Araştırma Gemilerine koruma ve destek sağlanmakta,
- Deniz yetki alanlarında diğer ülkeler adına izinsiz araştırma faaliyetlerinde bulunan araştırma gemileri ikaz edilmekte,
- Araştırma gemilerinin Türk makamlarından izin almaksızın araştırma faaliyetlerine devam etmeleri engellenmekte,
- Harekâta iştirak eden yüzer unsurlar ve bölgede bulunan Otomatik Tanımlama Sistemi (OTS) imkân ve kabiliyetine sahip mevcut sahil radarları tarafından ticari gemilerin tespit ve teşhisi yapılmakta,
- Teşhis edilen temaslardan “dikkat çeken gemi” ve “bilgi toplanması istenen gemi” kategorisinde olanların limanlarımıza girmeleri halinde, söz konusu gemilerin arama ve kontrollerinin yaptırılması sağlanmaktadır.

İcra edilmekte olan Akdeniz Kalkanı Harekâtı, özellikle Bakü-Tiflis-Ceyan (BTC) Petrol Boru Hattının 2006 Temmuz ayından itibaren faaliyete geçmesinden sonra dünya deniz ticaretinin önemli odak noktalarından biri haline gelen Doğu Akdeniz'deki deniz ulaştırma hatlarının korunması ve enerji güvenliğinin sağlanması, bölgedeki muhtemel risk ve tehdit unsurlarına ve yasa dışı faaliyetlere karşı caydırıcılık sağlanması açısından önem arz etmektedir.

NATO'nun 2006 Ekim ayındaki RİGA Zirvesi sonunda yayımlanan bildiriye, "Enerji Güvenliğinin Sağlanmasının Önemi ve bu konudaki Milli ve Uluslararası Girişimlerin Desteklenmesini Vurgulayan" ifadenin yer alması, Türkiye'nin Akdeniz Kalkanı Harekâtını başlatarak "Enerji Hatlarının Güvenliğinin Sağlanması" konusundaki öngörüsünü teyit eder niteliktedir. 2011 yılında başlayan Arap Baharı sonrasında Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da ortaya çıkan gelişmeler Doğu Akdeniz'de deniz güvenliğinin önemini daha da artırmıştır. Türk Deniz Kuvvetleri Akdeniz Kalkanı Harekâtı ile deniz güvenliğine yönelik önemli bir katkı sağlamaktadır" (Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 2016).

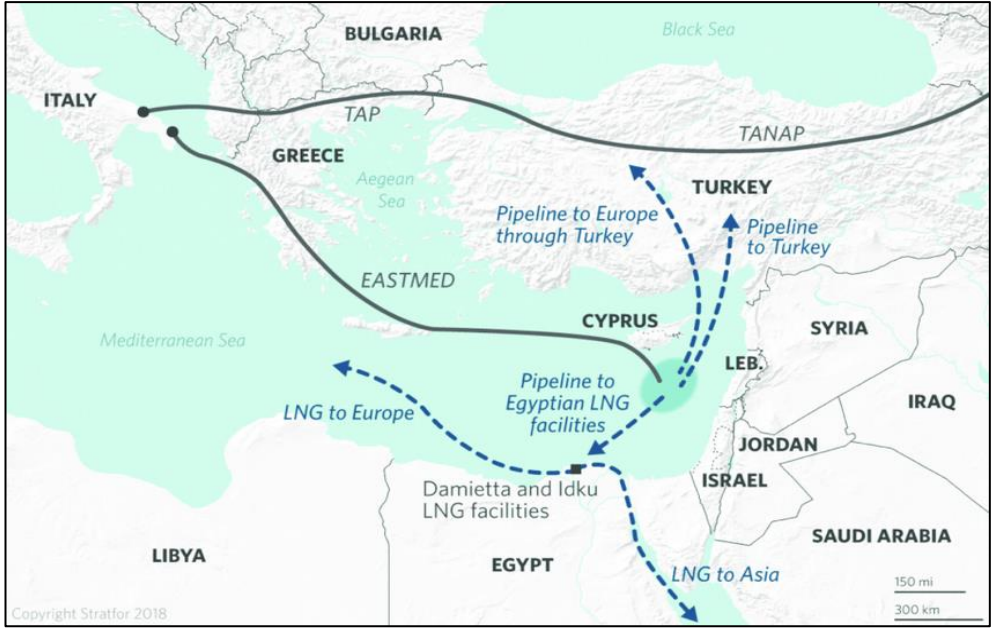
Akdeniz Kalkanı Harekâtı ile Türkiye kendisine ait bölgeyi koruma altına almış ve 21.09.2011 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile kıta sahanlığı anlaşması imzalamıştır. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne ait bölgelerde petrol arama ruhsatı verilmiştir.

4.1. Türkiye ve Lojistik İmkânlar

Türkiye, sahip olduğu boru hatları ve bir enerji geçiş ülkesi konumunda olması sebebiyle, hem Orta Doğu petrolünün hem de kıyıdaş ülkeler tarafından çıkarılan gaz ve petrolün Avrupa'ya taşınması konusunda da potansiyele sahiptir. Kıta sahanlığının özü gereği devletin egemenlik hakları dâhilinde bulunduğu, kıta sahanlığına sahip ülkenin onayı alınmadan deniz altında boru hattı geçirmek uluslararası hukuka aykırı olup sahildevletinin egemenlik haklarını çiğnemektir. LNG (*liquified natural gas*-sıvılaştırılmış doğal gaz) tesisi kurmanın da maliyeti göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'nin denklemde bulunmadığı bir enerji lojistiği taraf devletlere ciddi bir maliyet yükleyecektir. Şekil 7'deki haritada da görüleceği üzere, sarı çizgilerle belirtilen noktalar üzerinde inşa edilecek iletim hattının, denizin derinliği, deniz hareketleri, sahanın güvenliği ve fizibilite unsurları da dikkate alındığında taraflara yüklenmek istemeyecekleri bir maliyet doğurmaktadır. Bu sebeplerle, elde edilen enerjinin taşıma maliyetleri de eklenerek elde edilen fiyattan alıcı bulması da mümkün olmayacağı için Türkiye lojistik açısından bir nevi dile getirilmeyen ancak mahrumiyet unsuru barındıran bir konumdadır. Dolayısıyla, Türkiye bu bölgedeki varlığını ve egemenlik haklarını, uluslararası hukuk temelinde ve resmî organlar nezdinde kabul ettirebildiği ve taraftar topladığı ölçüde konunun öznesi olabilecektir. Aksi durumda,

mütemadiyen dışarda bırakılmaya çalışılan ve kendisine içeri girecek bir kapı aralayan bir pozisyondan öteye geçemeyecektir. Ancak tüm bunları yaparken de bölgedeki varlığını diplomatik ve askerî yollarla kabul ettirmeye çalışmalı ve kıyıdaş devletlerle ilişkilerini dostane seviyelerde sürdürmelidir.

Şekil-7. Levant Havzası’na Ait Doğal Gazın Alternatif Rotaları (Boutros, 2018)

EastMed Projesi, yılda 8-16 milyar metre küp doğal gazın, bazı noktalarda denizin 2000 metre altından geçen 2000 km uzunluğunda bir boru hattı ile Akdeniz’den Yunanistan üzerinden Avrupa’ya taşınmasını kapsamaktadır. 6 milyar Euro civarında bir maliyeti olduğu iddia edilmektedir. Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Mısır liderleri EastMed projesine desteklerini çeşitli vesilelerle yinelemektedir. Ancak nihai fiyatın Rus gazının yaklaşık 2 katı olması bu projeye olan desteği azaltmaktadır (Zahr, 2017).

EastMed Boru Hattı Projesi, BM Deniz Hukuku Sözleşmesinin 300. maddesini ihlal etmektedir. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin kıta sahanlığındaki kullanım özgürlüğüne ilişkin olarak 79 (1) maddesi, tüm devletlere kıta sahanlığında denizaltı kablolar ve boru hatları döşeme yetkisi verilse dahi bu tür boru hatlarının döşenmesi ile ilgili mutlaka kıyı devletlerinin iznine tabi tutulduğunu belirtmektedir. (Güney Ateşoğlu, 2018). Ancak Türkiye’den henüz böyle bir izin çıkması söz konusu değildir.

4.2. Enerji Güvenliği

Enerji güvenliği, bir ülkenin ihtiyacı olan enerjinin ucuz, temiz ve kesintisiz bir şekilde arz edilmesidir. Uluslararası enerji ajansı, kısa dönemde enerji güvenliğini ucuz ve kesintisiz nitelikleriyle tanımlarken, uzun dönemde ise yenilenebilir yatırımları ile birlikte temiz niteliğini de eklemektedir (IEA, 2019).

Türkiye, birincil enerji kaynakları yeterli olmaktan uzak bir ülkedir ve artan nüfusu ile birlikte ekonomik büyümesini ve kalkınmasını desteklemek için sürekli artan bir enerji talebi ile karşı karşıyadır. Bu sürekli artış ise diplomatik yollarla desteklenmektedir. Özellikle % 99'un üzerinde bir ithalat bağımlılığı oranı ile doğal gaz konusu oldukça hassastır. Türkiye doğal gaz ithalatını güvenlik altına alabilmek amacıyla uzun vadeli kontratlar ve kaynak ülke çeşitliliğine gitmeye çalışmaktadır. Özellikle Ukrayna ve Rusya arasında iki defa yaşanan doğal gaz krizi sebebiyle Avrupa Birliği ülkeleri de doğal gaz ithalat kaynaklarını çeşitlendirmeye çalışmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin yetki alanlarında bulunabilecek bir doğal gaz rezervi hem kaynak çeşitliliğine hem de yıllardır Türkiye'nin cari işlemler hesabındaki açık kaynaklı sorunlara olumlu bir katkıda bulunabilir. Fakat yukarıda haritalar ve raporlardan elde edilen bilgilere bakıldığında, Kıbrıs adası ve Türkiye arasındaki sulardaki potansiyel ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bunun dışındaki sahalarda bulunan rezervler ise Türkiye'nin münhasır ekonomik bölgesinin dışında kalmaktadır.

SONUÇ

Hem dünyanın enerji üretim merkezlerine yakın olması, hem de sahip olduğu enerji kaynakları bakımından bölge devletlerinin enerji politikalarını ciddi düzeyde değiştirecek olan Doğu Akdeniz'in önemi uluslararası politikadaki yerini önümüzdeki birkaç on yılda da korumaya devam edecektir. Hâlihazırda siyasi, insani ve hukuki sorunların bulunduğu Ortadoğu coğrafyasının Avrupa'ya dönen yüzü olması açısından Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının uluslararası hukuk temelinde paylaşılması mevcut sorun alanlarına yenilerinin de eklenmemesi açısından önem arz etmektedir. Bu sebeple, Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilen ya da yeniden düzenlenmesi gereken deniz yetki alanlarının paylaşılmasında Türkiye'nin ve dahi Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin içinde bulunmadığı bir senaryo bölgede en iyi ihtimalle mevcut sorunları daha da arttıracaktır.

Doğu Akdeniz'in hem kıta sahanlığı hem de münhasır ekonomik bölge ile ilgili henüz çözülmemiş ve giderek de büyüyen problemler bulunmaktadır. Üstelik bu problemler bölgedeki enerji kaynaklarının keşfi ve paylaşımı konuları öne çıktıkça daha da büyümektedir. Problemin çözüm portföyü ise yıkıcı bir savaş ve bölgesel işbirliği arasındaki bütün olasılıkları içermektedir.

Enerji kaynakları konusunda arama, çıkarma, işleme ve lojistik meselelerinde Türkiye’nin dâhil olmadığı veya dışarda bırakıldığı/bırakılmaya çalışıldığı tüm senaryolar hem Türkiye hem de bölge ülkeleri için uzun dönemli sosyal, siyasal ve ekonomik maliyetler içermektedir. Bu noktada, Türkiye’nin kendi adına yapabilecekleri; Doğu Akdeniz havzasında mevcut pozisyonunu güçlendirebilmek, enerji bağımlılığını azaltabilmek/çeşitlendirebilmek, enerji lojistiğinde bir *hub* olabilmek ve Kıbrıs adasındaki kalıcı barışın sağlanması için çok fonksiyonlu bir politika izlemek olacaktır. Bölge devletleri ile diplomatik ilişkilerin normalleşmesi, karşılıklı bağımlılığın oluşturacağı finansal fayda/maliyet analizin daha iyi yapılması ve taraf devletlere anlatılarak uluslararası alandaki olumsuz imajının demokratik bir hukuk devleti algısına dönüştürülmesi gerekmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti hem diplomasi yaparak hem Batı’da daha uygun finansman imkânları sağlayarak projeyi Türkiye’ye çevirebilir. Bunun için Batı’yla ilişkilerin niteliği önemlidir. Ayrıca, Doğu Akdeniz’de Türk Donanmasının bayrak göstermesi, aktif sondaj çalışmalarına başlanması (Fatih sondaj gemisi), diğer gayri resmi sondaj faaliyetlerinin engellenmesi ile taraf ülkeleri masaya oturmaya zorlamak, AB gibi taraflı olduğuna inanılan bir kuruluşu dengelemek için ASEAN ve BRICS gibi kuruluşlara üye veya gözlemci üye olmak, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile İsrail arasında süregelen Afrodit bölgesindeki anlaşmazlığı istismar etmek ve anlaşmalarını önlemek, 1994 ve 2006’dan beri faal olan Marmara Ereğlisi ve Aliağa Terminallerinin vermiş olduğu avantajı kullanarak EastMed’e en iyi, hızlı ve ekonomik alternatif güzergâh seçeneği olduğunu taraflara anlatmak seçenekleri daha kararlı bir çözüm arayışı için en az diplomatik yöntemler kadar etkili olacaktır.

Sonuç olarak, Doğu Akdeniz’e kıyası olan ülkeler için güvenlik problemi yaratan unsur hidrokarbon kaynakları değil, çokuluslu iş birliği ve anlaşmaların olmamasıdır. Bu tür çözümlerin olmadığı bir senaryoda kıyı ülkelerinden yalnız Türkiye değil, bölgenin bütün ülkeler hidrokarbon rezervlerinin konu olduğu bir çatışmayla yüz yüzedir.

KAYNAKÇA

- Adamides, C., Christou, O. (2015). *Energy Security and the Transformation of Regional Securitization Relations in the Eastern Mediterranean*. In: Katsikides S., Koktsidis P. (eds) *Societies in Transition*. Springer, Cham.
- Ateşoğlu Güney, N. (2018). *EastMed Kardeşliği Doğu Akdeniz'in Sularını Neden Bulandırıyor?*. Star Gazetesi, Açık Görüş. Erişim Tarihi: 16 Ağustos 2018, <http://www.star.com.tr/acik-gorus/eastmed-kardesligi--dogu-akdenizin-sularini-neden-bulandiriyor-haber-1371663/>.
- Ayoub, M. (2017). *Lebanon Finally Books Its Place on the EastMed O&G Map*. Erişim Tarihi: 10 Ekim 2018, <http://www.lebanongasandoil.com/index.php/news-details/155>.
- Balcıoğlu, H. (2016). *Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlıkları Kapsamında Doğu Akdeniz'de Durum Değerlendirmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Başeren, S. H. (2013). Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset (Ed. Sertaç Hami Başeren) *Doğu Akdeniz Yetki Alanları Sınırlandırması Sorunu: Tarafların Görüşleri, Uluslararası Hukuk Kurallarına Göre Çözüm ve Sondaj Krizi*.(ss.253-305). Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın No: 608.
- Başeren, S.H., *Doğu Akdeniz'de Gerilim*. Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2018, <http://tudav.org/calismalar/deniz-alanlari/munhasir-ekonomik-bolge/dogu-akdeniz-serhat-h-baseren/>.
- Bayram, Ö. ve Başeren, S. H. (2008). *The Exclusive Economic Zone Debates in Eastern Mediterranean Sea and Fisheries.*, *Journal of Black Sea/Mediterranean Environment*, (ss.77-83). 14, (2).
- Birleşmiş Milletler (2001). *Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi*. Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2018, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/denizhukuku.pdf.
- Boutros, E. (2018). *Natural Gas in East-Mediterranean Basin – Changing the Energy Landscape*. Energy Paper – Situation Analysis. Doha, 2018.
- Deniz Kuvvetleri Komutanlığı (2006). *Akdeniz Kalkanı Harekati*. Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2018, https://www.dzkk.tsk.tr/icerik.php?dil=1&icerik_id=28.

- Eran, O. (2018). *Could Natural Gas in the Mediterranean Spark the Third Lebanese War?*, Jerusalem Post. Erişim Tarihi: 09 Nisan 2018. <http://www.jpost.com/Opinion/Could-natural-gas-in-the-Mediterranean-spark-the-Third-Lebanese-War-542911>.
- Gorvett, J. (2016). *Cyprus in the Middle, Nicosia Holds the Keys to Syria, the Migrant Crisis, and Gas in the Eastern Mediterranean*. Erişim Tarihi: 10 Nisan 2018, <https://www.foreignaffairs.com/articles/cyprus/2016-01-12/cyprus-middle>.
- IEA (2018). *Energy Security*. Erişim Tarihi: 18 Aralık 2018, <https://www.iea.org/topics/energysecurity>.
- Kedikli, U. ve Çalağan, Ö. (2017, Mart). *Enerji Alanında Bir Rekabet Sahası Olarak Doğu Akdeniz'in Önemi*. S. Erdoğan, D. Ç. Yıldırım, A. Gedikli (Ed.) International Congress of Energy, Economy and Security Abstract Book, (ss. 36-55). İstanbul.
- Pazarcı, H. (2015). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turhan Yayınevi.
- Stratfor (2018). *The Eastern Mediterranean's New Great Game Over Natural Gas*. Erişim Tarihi: 15.10.2018, https://worldview.stratfor.com/article/eastern-mediterraneans-new-great-game-over-natural-gas?utm_source=Twitter&utm_medium=social&utm_campaign=article.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2007), 30 Ocak 2007 Tarihli *Türk Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması*. Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2018, http://mfa.gov.tr/MFA_tr/BasinEnformasyon/Aciklamalar/2007/Ocak/NO18_30Ocak2007.html.
- United States Geology Survey (2010). *Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resouces of the Nile Delta Basin Province, Eastern Mediterranean*.
- United States Geology Survey (2010). *Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean*.
- Yaycı, C. (2012). *Doğu Akdeniz'de Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye*, Bilge Strateji, 4, (6), (ss. 1-70).
- Yuri M. Z. (2016, Eylül). *More Trouble in the Eastern Mediterranean*. Erişim Tarihi: 10 Aralık 2018, <https://www.foreignaffairs.com/articles/cyprus/2013-09-03/more-trouble-eastern-mediterranean>.

- Yücel, A., Kaya, İ. (2018). *Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zahr, A. (2017). *Challenges of and East Med Pipeline*. CyprusMail Online. Erişim Tarihi: 20 Aralık 2018, <https://cyprus-mail.com/2017/07/02/challenges-east-med-pipeline/>.